

POVIJEST POVIJESTI UMJETNOSTI U HRVATSKOJ NA PRIMJERU PISANJA O IVANU MEŠTROVIĆU: OPIS, ANALIZA, INTERPRETACIJA, IMPLIKACIJA

Andelko Mihanović

Pregledni rad / Review article
UDK 7.01(497.5)“19/20“
7.01:73Meštrović, I.

Sažetak

Doprinos uvidu u razvoj povijesti umjetnosti u Hrvatskoj i u stanje znanosti o umjetnosti danas moguće je dijelom ostvariti i pogledom u povijest pisanja o umjetnosti Ivana Meštrovića, kao jednog od hrvatskih umjetnika o kojima se najviše pisalo u zemlji, ali i u inozemstvu. Od početka dvadesetog stoljeća, kad nastaju prvi tekstovi, o Meštrovićevoj umjetnosti pišu ne samo povjesničari umjetnosti nego i stručnjaci iz drugih znanstvenih disciplina. U članku su izdvojeni pojedini radovi o Meštroviću nastali u ovom stogodišnjem razdoblju u Hrvatskoj i u inozemstvu. Arhiv iz kojeg se ti podatci izdvajaju nalazi se u knjižnici Galerije Meštrović u Splitu, sjedištu Muzeja Ivana Meštrovića, javne institucije koja skrbi o njegovu nasljeđu i koja osim galerije uključuje i Meštrovićeve Crikvine – Kaštilac i crkvu Svetog Križa u Splitu, mauzolej obitelji Meštrović – crkvu Presvetog Otkupitelja u Ružiću (Otavice) pokraj Drniša te Atelijer Meštrović u Zagrebu. Tako članak pruža kratak pregled različitih pisanja o Meštrovićevu životu i umjetnosti u različitim razdobljima. Članak ne predstavlja Meštrovićevu bibliografiju, nego donosi uvid u povijest istraživanja i analize umjetnikova rada i pokazuje koji su aspekti njegove umjetnosti bili u fokusu istraživača u različitim povijesnim razdobljima.

Ključne riječi: Ivan Meštrović, skulptura modernizma, sakralna umjetnost, art déco, muzej jednog autora

O d početka dvadesetog stoljeća, kad nastaju prvi tekstovi o radu kipara Ivana Meštrovića, o njemu pišu ne samo povjesničari umjetnosti nego i stručnjaci iz drugih znanstvenih disciplina. Tako Milan Ćurčin, urednik prve monografije o Ivanu Meštroviću iz 1919. godine izdane na engleskom jeziku u Londonu, nije bio povjesničar umjetnosti nego književnik i doktor germanistike i slavistike.¹ Članak stoga proučava i kritički uspoređuje tekstove o Meštroviću nastale u ovom stogodišnjem razdoblju u Hrvatskoj, u zemljama

1 Milan Ćurčin, ur., *Ivan Mestrovic: A Monography* (London: Williams and Norgate, 1919).

bivše Jugoslavije, ali i u Italiji, Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Američkim Državama. Pri obradi tekstova koristi se metoda kritičke diskurzivne analize.² Članak analizira tekstove nastale u istom razdoblju u različitim zemljama. Osim toga proučava kako se o Meštrovićevoj umjetnosti i životu piše u različitim razdobljima dvadesetog stoljeća, s različitim stručnih, institucionalnih, političkih i ideoloških pozicija. Poseban naglasak, osim međunarodne (Velika Britanija, Italija, Hrvatska, SAD) i kronološke komparacije (od početka 20. stoljeća do 2020. godine), stavlja se na raznolikost tumačenja Meštrovićeve umjetnosti od strane ključnih autora i u ključnim publikacijama u novije vrijeme u Hrvatskoj, onima Duška Kečkemeta, Irene Kraševac, Dalibora Prančevića, kao i u djelima kustosa Muzeja Ivana Meštrovića u Splitu i Zagrebu.³

Počeci pisanja o Meštroviću

Kao prva važna publikacija o umjetnosti Ivana Meštrovića nameće se spomenuta monografija urednika Milana Ćurčina, objavljena na engleskom jeziku 1919. godine u Londonu, u kojoj nekolicina autora piše o umjetnosti tada tridesetšestogodišnjeg kipara. Iako je riječ o izdanju pretežno opisnog karaktera, znakovito je da već u toj monografiji postoje prilično ambiciozne valorizacije njegove skulpture. Tako Meštrovićev kolega, umjetnik i slikar John Lavery, član nekoliko prestižnih britanskih akademija, Meštrovićeovu skulpturu *Kraljevića Marka* koju je vidio na izložbama u Muzeju Victoria & Albert 1915. godine i u Grafton Gallery 1917. godine uspoređuje s del Verrocchiovim konjaničkim spomenikom Bar-

- 2 Malcolm Coulthard, *An Introduction to Discourse Analysis* (London: Routledge, 1985); Norman Fairclough, *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language* (London: Routledge, 2010); James Paul Gee, *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method* (New York: Routledge, 2011).
- 3 Izbor iz novije bibliografije o Meštroviću u Hrvatskoj: Duško Kečkemet, *Jedini put da se bude umjetnik jest raditi* (Zagreb: Spektar; Ljubljana: ČGP Delo, 1970); Irena Kraševac, *Ivan Meštrović i secesija: Beč – München – Prag, 1900.–1910.* (Zagreb: Institut za povijest umjetnosti; Fundacija Ivana Meštrovića, 2002); Duško Kečkemet, *Život Ivana Meštrovića (1883. – 1962. – 2002.)* (Zagreb: Školska knjiga, 2009); Andro Krstulović, Catherine Chevillot i Ljiljana Čerina, *Ivan Meštrović chez Rodin: l'expression croate [exposition, Paris, Musée Rodin, 18 septembre 2012 – 6 janvier 2013]* (Pariz: N. Chaudun; Musée Rodin, 2012); Dalibor Prančević, *Ivan Meštrović i kultura modernizma: ekspresionizam i art déco* (Split: Filozofski fakultet Sveučilišta; Muzej Ivana Meštrovića, 2017); Barbara Vujanović et al., *Ivan Meštrović i Česi: primjeri hrvatsko-češke kulturne i političke uzajamnosti* (Split: Muzeji Ivana Meštrovića; Atelijer Meštrović, Zagreb: Hrvatsko-češko društvo, 2018).

tolomeu Colleoni u Veneciji, koji se, kao što navodi sam autor, smatra jednim od najboljih primjera konjaničke plastike u Europi.⁴

Jedan kliše koji se pojavio u to vrijeme i koji je ustrajao desetljećima jest onaj o Meštrovićevoj pastirskom podrijetlu i čuvanju ovaca u djetinjstvu u Dalmatinskoj zagori.⁵ Više autora od samog početka njegove karijere koristi taj podatak kao lajtmotiv u svojim člancima i sugerira giottovsko viđenje kipara kao umjetničkoga genija.⁶ Članci iz kasnijeg razdoblja kiparove karijere svjedoče o postojanosti tog stereotipa. Sam Ćurčin ide toliko daleko da spominje čak hajdučke korijene njegove obitelji.⁷ Iz današnje perspektive takvi stereotipi lako se mogu učiniti pretjeranim i u stručnom kontekstu irelevantnim.

Meštrović u tekstovima ranijih stranih autora

Možda najveće aklamacije doživjele su u Meštrovićevim počecima njegove skulpture *Kosovskog ciklusa*, dok se u kasnijim godinama, posebno tijekom njegova petnaestogodišnjeg boravka na sveučilištima Syracuse i Notre Dame u SAD-u, naglasak stavlja na njegovu religioznu umjetnost.⁸

- 4 John Lavery, „To Introduce Ivan Meštrović,“ u *Ivan Mestrovic: A Monograph (1919)*, ur. Milan Curcin (London: Williams and Norgate, 1919), xiii.
- 5 Na primjer: „I made the acquaintance of Meštrović at the turn of the century in a suburb of Vienna, where he lived at the time he was preparing his first exhibition – not more than two or three years after leaving his native Dalmatian village and exchanging the care of his father’s sheep for art“, u Curcin, *Ivan Mestrovic*, 15.
- 6 O Meštroviću kao umjetničkom geniju vidi: Curcin 1919, 15: „He would work unceasingly, either kneading a mass of stuff, or carving wood, slowly and carefully but at the same time energetically and without hesitation, just as if some one were guiding his hand“, također i str. 16. Zanimljiv je i podatak u Duško Kečkemet, *Jedini put da se bude umjetnik*, nepaginirano: „Otkriće talenta u malom čobaninu koji čuva ovce u planini Svilaji i usput reže pastirskim nožićem ukras u drvetu podsjeća odmah na priču o slikaru Giottu. Ta je fabula bila neobično popularna, naročito u doba naglog uspona tog ‘čuda od djeteta’ uoči Prvog svjetskog rata. Tako ga je sam car Franjo Josip, susrevši ga jednom dok je sa svojim profesorom šetao Schönbrunnom, u šali upitao: ‘Koliko ovaca imaš?’“
- 7 Ćurčin, *ibid.*, 16–17.
- 8 Ivo Vojnović piše književni esej o svojim dojmovima Meštrovićeve *Kosovskog ciklusa*, vidi: Ivo Vojnović, „Chords,“ *Ivan Mestrovic: A Monograph (1919)*, ur. Milan Curcin (London, Williams and Norgate, 1919), 25–29. Na naslovnici Strajnićeve publikacije iz iste godine stoji ilustracija Meštrovićeve središnjega arhitektonskog koncepta „hrama“ iz tog ciklusa: Kosta Strajnić, *Meštrović* (Beograd: Čelap i Popovac, 1919). Fotografiji naslovnice moguće je pristupiti na poveznici <http://>

Ipak, važno je spomenuti da o religioznim djelima piše autor James Bone već 1919. godine. Štoviše, ističe da su Meštrovićeva religiozna djela „po- red onih Blakea i Puvis de Chavannesa, jedina važna religiozna djela od Renesanse“.⁹ Pritom ne misli samo na skulpturu ili likovne umjetnosti nego na sve umjetničke medije. U početku je svakako naglasak bio na političkim implikacijama njegove umjetnosti i cjelokupnog djelovanja, a tekstovi nastaju uglavnom povodom Meštrovićevih izložbi.¹⁰ Te političke implikacije iz razdoblja njegova ranog djelovanja često su južnoslavenskog karaktera, dok se nakon Drugoga svjetskog rata Meštrovića češće smatra hrvatskim domoljubom.¹¹

Nerijetko strani autori, koji nisu uvijek povjesničari umjetnosti, ne pišu specifične studije o Meštrovićevoj umjetnosti nego afirmativne pre-

www.barper.com/hr/aukcija/predmet/kosta-strajnic-ivan-mestrovic-beograd-izdavaci-celap-i-popovac-1919,6679.html?page=1.

- 9 James Bone, „Meštrović,“ u *Ivan Mestrovic: A Monograph (1919)*, ur. Milan Curcin (London, Williams and Norgate, 1919), 30–38. Isto tako i potkancelar Sveučilišta u Leedsu prilikom Meštrovićeva posjeta 1919. hvali Meštrovića kao „najvećeg kipara religioznih djela od renesanse“, Ernest H. R. Collings, „Meštrović in England,“ u *Ivan Mestrovic: A Monograph (1919)*, ur. Milan Curcin (London, Williams and Norgate, 1919), 52.
- 10 Posebno se ističu izložbe koje je imao počevši od 1915. godine u Velikoj Britaniji i u 1920-im godinama u SAD-u. Iz toga razdoblja, na primjer: Christian Brinton, *Meštrović* (New York: Brooklyn Museum, 1924).
- 11 Interes za Meštrovićev takozvani politički identitet postoji i poslije. Bogdan Radica (Raditsa) objavljuje 1983. godine članak o Meštrovićevoj ulozi u formiranju Jugoslavije. Iste godine i kiparov sin Mate Meštrović piše između ostaloga i o političkom radu svojeg oca. Karlo Mirth, pak, naglasak stavlja ne samo na život u Americi nego i na odnos s Titom i Alojzijem Stepincem. U posljednje vrijeme ističe se članak Aleksandra Ignjatovića u kojem autor revalorizira Meštrovićev Vidovdanski hram u kontekstu jugoslavenstva. Slično piše i Vinko Srhoj u svojem članku iz iste godine; vidi: Bogdan Raditsa, „Meštrović's significance in the formation of Yugoslavia,“ *Journal of Croatian Studies*, XXIV (1983), <http://www.studiacroatica.org/jcs/24/2409.htm>; Matthew Meštrović, „Meštrović's American Experience,“ *Journal of Croatian Studies*, XXIV (1983), <http://www.studiacroatica.org/jcs/24/2411.htm>; Karlo Mirth, „Living from the clod of Croatian soil attached to his roots,“ *Journal of Croatian Studies*, XXIV (1983), <http://www.studiacroatica.org/jcs/24/2413.htm>; Dragica Hammer Tomić, *Jugoslavenstvo Ivana Meštrovića* (Zagreb: Srednja Europa, 2011); Aleksandar Ignjatović, „Images of the Nation Foreseen: Ivan Meštrović's Vidovdan Temple and Primordial Yugoslavism,“ *Slavic Review* 73, br. 4, (2014): 828–858, JSTOR, www.jstor.org/stable/10.5612/slavicreview.73.4.828; Vinko Srhoj, „Ivan Meštrović i politika kao prostor ahistorijskog idealizma,“ *Ars Adriatica*, br. 4 (2014): 369–384.

glede njegova života, djelovanja na američkim sveučilištima ili eventualno (kraće) osvrte na jednu od njegovih američkih ili engleskih izložbi.¹² Talijanski autori o Meštroviću pišu najviše prilikom izložbe 1911. godine u Rimu, gotovo isključivo hvaleći kipara.¹³ Budući da se Meštrovićeve izložbe organiziraju i u drugim zemljama te da se općenito javlja interes za njegovu umjetnost u njima, javlja se i literatura o njemu na stranim jezicima, posebno nakon kiparove smrti.¹⁴

- 12 Moguće je istaknuti tekstove: Dorothy Grafly, „Meštrović and Milles,“ *The American Magazine of Art* 24, br. 5 (1932): 343–54; W. M. M. „The Ivan Mestrovic Exhibition,“ *The Bulletin of the Cleveland Museum of Art* 12, br. 9 (1925): 149–51; W. G. Blaikie-Murdoch, „The Development of Sculpture in Europe,“ *Arts & Decoration (1910–1918)* 6, br. 9 (1916): 423–47; Elizabeth Clegg, „Meštrović, England and the Great War,“ *The Burlington Magazine* 144, br. 1197 (2002): 740–51; William P. Tolley, „Ivan Mestrovic Comes to Syracuse University,“ *The Courier* 19, br. 2 (1984): 3–6, <https://surface.syr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1167&context=libassoc>; David Tatham, „Ivan Mestrovic in Syracuse, 1947–1955,“ *The Courier* 32 (1997): 5–24, <https://surface.syr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1042&context=libassoc>; Anthony J. Lauck, Dean A. Porter, Steven Alan Bennett i Don Vogl, *Ivan Mestrovic: the Notre Dame Years* (Notre Dame, Indiana: Art Gallery, 1974); Dean A. Porter „Ivan Mestrovic: The Current State of Criticism,“ *The Courier* 19, br. 2 (1984): 17–28. <https://surface.syr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1169&context=libassoc>
- 13 Skup članaka iz talijanskog tiska dostupan je na *web*-stranici projekta „Ivan Meštrović *Viaggio in Italia*“, <http://www.skop.hr/MestrovicWeb/CLANCIhr.htm>. S obzirom na to da je izlagao i boravio u Italiji u više navrata, Meštrović je ostvario društvene i prijateljske kontakte i odnose kojima su se povjesničari umjetnosti poslije bavili, vidi: Vesna Barbić, „Ivan Meštrović u Rimu – Zbirka Signorelli,“ *Rad JAZU*, knj. 416 (Zagreb: Razred za likovne umjetnosti, 1985); Karmen Milačić, ur., *Talijanska pisma Ivanu Meštroviću 1911–1921* (Zagreb: Globus, 1987); Duško Kečkemet, *Dani Ivana Meštrovića: skulptura i sentimentalno-umjetnički putopis-put u Italiju / I giorni di Ivan Meštrović: scultura ed itinerario artistico-sentimentale viaggio in Italia* (Rim: Università degli studi di Roma La Sapienza, 2000).
- 14 Na primjer, František Taborsky izdaje publikaciju o Meštroviću na češkom jeziku u Pragu 1933. godine, vidi: Fr. Taborsky, *Meštrović*, Prag: Orbis, 1933. Međutim, publikacije nisu isključivo vezane uz izložbe. Poznati povjesničar umjetnosti Josef Strzygowski pisao je o Meštrovićevoj mauzoleju za obitelj Račić u Cavtatu, vidi: Josef Strzygowski, „Eine Grabkirche von Ivan Meštrović,“ *Deutsche Kunst und Dekoration* 26, br. 9 (1923): 127–136. Nešto poslije o Meštroviću izlaze publikacije, primjerice, i na mađarskom jeziku: Ilona Bundev-Todorov, *Mestrovic* (Budimpešta: Corvina Kiadó, 1968); Udvarý Gyöngyvér i Vincze Lajos, *Ivan Mestrovic* (Budimpešta: Gondolat Könyvkiadó, 1975).

Meštrović u tekstovima hrvatskih istraživača

U tom svjetlu važnije izvore za njegovo proučavanje predstavljaju publikacije hrvatskih povjesničara umjetnosti. One za Meštrovićeva života često prate kiparove izložbe i javne spomenike o kojima se ponekad vodi javna diskusija.¹⁵ Važno je napomenuti da, iako ne piše isključivo o svojoj umjetnosti, i sam Ivan Meštrović ističe se kao autor važnim publikacijama koje nastaju u to vrijeme, od kojih je većina onih opsežnijih i intimnijih ipak izdana tek poslije.¹⁶ S tim u vezi mogu se spomenuti i publikacije članova njegove obitelji, očekivano zapažene zbog prirode veze s kiparom.¹⁷ U sedamdesetim, a posebno u osamdesetim godinama prošlog stoljeća izložbe Meštrovićeve umjetnosti se često organiziraju pa ih uglavnom prate i popratni tekstovi i publikacije.¹⁸ Važan segment u tom kontekstu

- 15 O Meštrovićevu spomeniku Grguru Ninskom u Splitu vodila se javna rasprava te su intelektualci imali suprotna mišljenja. Arsen Duplančić iznosi mišljenje don Frane Bulića o tome, vidi: Arsen Duplančić, „Jedno Bulićevo pismo o spomeniku Grguru Ninskome,“ *Croatia Christiana periodica* 10, br. 18 (1986): 47–56, <https://hrcak.srce.hr/99297>. Iz toga razdoblja: Ljubo Karaman, *O Grguru Ninskom i Meštrovićevu spomeniku u Splitu*, Split: Hrvatsko staretinarsko društvo „Bihać“, 1929. Recentno se tim spomenikom bavila viša kustosica Galerije Meštrović u Splitu Maja Šeparović Palada koja mu posvećuje jednu publikaciju: Maja Šeparović Palada, *Ivan Meštrović: spomenik Grguru Ninskom u Splitu* (Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2016).
- 16 Ivan Meštrović, *Dennoch will ich hoffen... Ein Weihnachtsgespräch* (Zürich: Rascher Verlag, 1945); Ivan Meštrović, *Uspomene na političke ljude i događaje* (Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1993); Ivan Meštrović, *Vatra i opeklina* (Zagreb: Dora Krupićeva, 1998); Ivan Meštrović, *Razgovori s Michelangelom* (Zagreb: Školska knjiga, 2007); Ivan Meštrović, *Michelangelo, eseji umjetnika o umjetniku* (Zagreb: Školska knjiga, 2010). Ante Kadić, sveučilišni profesor na University of California u Berkeleyju i na na University of Indiana u Bloomingtonu, pisao je o Meštrovićevu književnom profilu, odnosno o njegovim literarnim djelima: Ante Kadić, „A literary profile of Ivan Meštrović,“ *Journal of Croatian Studies*, XXIV (1983) – Annual Review of the Croatian Academy of America, Inc. New York, N.Y., Electronic edition by *Studia Croatica*, <http://www.studiacroatica.org/jcs/24/2407.htm>.
- 17 Stjepan Gabriel Meštrović, *Srce od kamena* (Zagreb: Mozaik knjiga, 2007); Maria Meštrović, *The Making of a Master* (London: Stacey International, 2008).
- 18 Paralelno sa stranim, hrvatskim izložbama i autorima, Meštrovićeve izložbe nerijetko se organiziraju i u Srbiji, pa o njemu pišu i tamošnji autori, posebno oko obilježavanja stogodišnjice Meštrovićeva rođenja 1983. godine. Od (kataloga) izložbi moguće je izdvojiti: Željko Grum, *Ivan Meštrović*, fotografije Tošo Dabac (Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1969); Vesna Barbić i Cécile Goldscheider, *Ivan Meštrović/*

čine i katalogi stalnog postava institucija posvećenih Ivanu Meštroviću, naročito splitske Galerije Meštrović.¹⁹

Musée Rodin (Pariz: Musée Rodin, 1969); Vesna Barbić, *Ivan Meštrović 1883–1962* (Prag: Narodna galerija, 1970); Ksenija Kalauz, *Ivan Meštrović* (Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1976); Vladimir Popović, *Ivan Meštrović 1883–1962* (Beograd: Narodni muzej Beograd, 1977); Dean A. Porter i James Flanigan, *Ivan Meštrović 1883–1962* (South Bend: The Snite Museum of Art, University of Notre Dame, 1983); Ana Adamec, *Meštrović* (Zagreb: JAZU Glijptoteka, 1983); Božidar Gagro, *Meštrović* (Zagreb: Muzejski prostor, 1983); Bruno Šeper, *Ivan Meštrović u privatnim zbirkama: Muzejski prostor Zagreb, 24. 11. – 20. 12. 1983.* (Zagreb: Muzejsko-galerijski centar, 1983); Jevta Jevtović, *Ivan Meštrović 1883–1962. Povodom stogodišnjice umetnikovog rođenja* (Beograd: Narodni muzej u Beogradu, 1983); Duško Kečkemet, *Ivan Meštrović: crteži, u Meštrović*, ur. Zvonko Maković (Odbor za obilježavanje 100. obljetnice rođenja Ivana Meštrovića (1883–1983); Vrpolje: Spomen galerija Ivana Meštrovića Vrpolje; Slavonski Brod: RO „Zrinski“; Čakovec: TIZ Čakovec, 1983); Marijan Susovski et al., *Meštrović*, Milano: Vangelista, 1987. (katalog izložbe održane u Palazzo Reale u Milanu, 24. 9. – 1. 11. 1987.).

19 Prvi katalog Galerije Meštrović, prema podacima danas dostupnim u knjižnici galerije, nastaje 1957. godine. Prvi katalog Meštrovićevih Crikvina nastaje poslije: Duško Kečkemet i Josip Smrkinić, *Ivan Meštrović – Kaštelet* (Split: Galerija Meštrović, 1969). Katalog Galerije Meštrović u početku rade Josip Smrkinić i Duško Kečkemet, a njihov rad doživio je nekoliko različitih izdanja, od kojih možemo istaknuti: Josip Smrkinić i Duško Kečkemet, *Katalog Galerije Meštrović* (Split: Galerija Meštrović; SIZ za kulturu općine Split; Turistcomerc, 1978) i Duško Kečkemet, *Katalog Galerije Meštrović* (Split: Galerija Meštrović, 1983). U istom razdoblju nastaje i prvi katalog Meštrovićeva atelijera u Zagrebu: Vesna Barbić, *Meštrović* (Zagreb: Galerije grada Zagreba, Atelijer Meštrović, 1973). Ističu se i kasnije publikacije tog tipa: Ljiljana Čerina i Guido Quien, *Atelijer Meštrović* (Zagreb: Fundacija Ivana Meštrovića, 2003); Danica Plazibat, *Od doma do muzeja* (Zagreb: Fundacija Ivana Meštrovića, 2004); Ljiljana Čerina, *100 djela Ivana Meštrovića* (Zagreb: Muzeji Ivana Meštrovića, 2010); Danica Plazibat, *Ivan Meštrović: tragovi u vremenu i prostoru* (Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2015). U prvom, pak, razdoblju nastaje i katalog vrpoljačke galerije posvećene Meštroviću: Vesna Barbić et al., *Spomen galerija Ivana Meštrovića u Vrpolju* (Vrpolje: s. n., 1972). S druge strane, u novije vrijeme izdaje se i novi vodič Galerije Meštrović: Vesna Bulić et al., *Galerija Meštrović: vodič po stalnom postavu* (Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2016). Drugo izdanje vodiča realizirano je 2018. godine; Guido Quien et al., *Galerija Meštrović – katalog stalnog postava* (Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2018). U ovom kontekstu važni su i članci Dalibora Prančevića i Maje Šeparović Palada; Dalibor Prančević, „Prilog povijesti gradnje vile Meštrović u Splitu,“ u *Kultura ladanja*, ur. Nada Grujić (Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, Filo-

Međutim, među najvažnije izvore za proučavanje umjetnosti i života Ivana Meštrovića spadaju djela Duška Kečkemeta, kojima počinje sustavnija analiza Meštrovićeva rada. Njegove publikacije važne su posebno zbog izuzetnih bibliografskih pronalazaka i gotovo ih je nemoguće zaobići prilikom istraživanja Meštrovićeva života i umjetnosti. Prva velika Kečkemetova publikacija objavljena je 1970. godine i u njoj autor donosi različite analize kiparovih djela.²⁰ U ovoj knjizi Kečkemet donosi možda prve konkretnije stilske analize njegovih skulptura, a spominje i Meštrovićev susret s Rodinom. Prilično hrabro piše i o Meštrovićevu političkom djelovanju i umjetnosti, kao i o društvenoj recepciji njegovih djela, gotovo da se radi o heterogenoj analizi iz perspektive kulturalnih studija, iako se ona nekome može ponekad učiniti ponešto anegdotalnom zbog velike količine različitih aspekata koje autor pokriva. Osim spomenute knjige, Kečkemet u više navrata piše o Meštroviću.²¹ Njegovo istraživanje kulminira opsežnom monografijom u dva toma izdanom 2009. godine.²²

Nadalje, sljedeći kvalitativni iskorak u analizi i interpretaciji Meštrovićeve umjetnosti ostvaren je u kasnijim izdanjima. Irena Kraševac u svojoj knjizi *Ivan Meštrović i secesija: Beč – München – Prag 1900.–1910.* radi jednu vrlo opsežnu i dubinsku studiju primarnih materijala „kataloga izložbi, foto-dokumentacije i Meštrovićevih pisama iz Arhiva Secesije u Beču te likovnih kritika renomiranih austrijskih i njemačkih povjesničara umjetnosti objavljenih u onodobnim stručnim publikacijama“.²³ Ona se referira na pojedinačne skulpture i propituje što su simbolizam, impresionizam i secesija u kiparstvu odnosno kako se manifestiraju; piše o Meštrovićevu susretu s Rodinom (kao i Kečkemet), uspoređuje ga s drugim umjetnicima.²⁴ S tim u vezi i Dean Porter, kustos i direktor Snite muzeja

zofski fakultet, 2006); Maja Šeparović, „Pregled djelovanja galerije Meštrović“, *Kulturna baština*, br. 34 (2007): 295–308.

20 Kečkemet, *Jedini put da se bude umjetnik*.

21 Osim spomenutog kataloga galerije i Crikvina u Splitu ističu se: Duško Kečkemet, *Meštrović* (Beograd: Izdavački zavod Jugoslavija, 1962); Duško Kečkemet, *Ivan Meštrović* (Beograd: Nolit, 1983).

22 Kečkemet, *Život Ivana Meštrovića*.

23 Kraševac, *Ivan Meštrović i secesija*. Jedna od ranijih studija Meštrovićeva djelovanja u Beču je ona Michaela Mulnixa, „Meštrović in Vienna“, *Journal of Croatian Studies*, XXIV (1983), <http://www.studiacroatica.org/jcs/24/2404.htm>.

24 Nastavno na usporedbe Ivana Meštrovića i drugih umjetnika, Laurence Schmeckebier naziva ga jednim od najvećih umjetnika te ga stavlja uz bok Michelangelu, Berniniju i Rodinu. Također piše da su njegove skulpture bolje od najboljih ostvarenja njegovih kolega suvremenika, a Walter Agard stavlja ga uz bok Rodinu i Maillolu, tvrdeći da je sve kipare, uključujući i njih, „nadmašio u intenzitetu“, dok neki autori samo prenose da je sam Rodin Meštrovića okarakterizirao kao „najveći fe-

na Sveučilištu Notre Dame, uspoređuje odnosno povezuje umjetnost Ivana Meštrovića i Gustava Klimta.²⁵

Gledano tematsko-kronološki, istraživanje Meštrovićeve umjetnosti u novije vrijeme može se podijeliti u nekoliko faza i autora, gdje posebno mjesto zauzimaju djelatnici Fundacije Ivana Meštrovića odnosno Muzeja Ivana Meštrovića. Tako se Meštrovićevim samim počecima bave Zorana Jurić Šabić i naročito Irena Kraševac, koja istražuje njegovo bečko razdoblje, otprilike od 1896. do 1910. godine. Meštrovićev život i rad nakon Beča temeljito istražuje Dalibor Prančević (poglavito – ali ne isključivo – sljedećih dvadeset godina Meštrovićeva života), čija doktorska disertacija i potom izdana knjiga predstavlja najveće dostignuće u znanstvenoj valorizaciji umjetnosti Ivana Meštrovića.²⁶ Autor cjelovito obrađuje kiparov život i djelovanje u tom periodu i objašnjava kako se umjetnika može proučavati i kao tadašnjega „europskog celebrityja“.²⁷ U tom kontekstu situira kipara u kontekst života londonskog *jet seta*. Njegov pristup je sveobuhvatan tako da se autor poput Duška Kečkemeta osvrće na umjetnikov navedeni odnos s Rodinom, s tim da Prančević i objašnjava što je to *rodinizam* u skulpturi. Autor također analizira politički aspekt kiparova djelovanja te dešifrira poglede na recepcije Meštrovićeva političkog odnosno (inter)nacionalnog identiteta. Nastavno na pristup Irene Kraševac, Prančević također precizno analizira pojedine Meštrovićeve radove, i skulpture i arhitekturu, te zaključuje koji elementi pripadaju art décou, a koji ekspresionističkoj tendenciji.

nomen u kiparstvu“; vidi: Laurence Schmeckebier, „Meštrović as a sculptor in America“, *Journal of Croatian Studies*, XXIV (1983), <http://www.studiacroatica.org/jcs/24/2405.htm>; Walter Agard, „Ivan Meštrović“, *The North American Review* 218, br. 816, (1923): 678–685, <https://dbcs.rutgers.edu/all-scholars/8499-agard-walter-raymond>, George A. Cevaso, „Profile of Mestrovic“, *Studies: An Irish Quarterly Review* 49, br. 193 (1960): 54–62, www.jstor.org/stable/30099115.

25 Dean A. Porter, „New Observations on Ivan Meštrović“, *Journal of Croatian Studies* XXIV (1983), <http://www.studiacroatica.org/jcs/24/2406.htm>.

26 Kako u knjizi navodi sam autor: „Isprana znanstvena obrada prvog desetljeća Meštrovićeve kiparske aktivnosti, što ju je realizirala povjesničarka umjetnosti Irena Kraševac (*Ivan Meštrović i secesija*), nastavila se ovdje praćenjem stilskih modulacija kroz sljedeća dva desetljeća, i to u kontekstu ekspresionističkih tendencija i déco umjetnosti“, Prančević, *Ivan Meštrović i kultura modernizma*. Uzgred budi rečeno, postoji još jedna njujorška doktorska disertacija na temu Ivana Meštrovića, no svojom analizom Meštrovićeva života i umjetnosti nije ni blizu kvaliteti Prančevićeva rada; Alan Mate Orlić, „Ivan Meštrović and Kairos: A Stirring of Events, the Intertwining of Aesthetic and Conceptual Persona“ (dok. dis., Binghamton University, State University of New York, 2012).

27 Prančević, *Ivan Meštrović i kultura modernizma*, 15, 16, 107.

Pored same disertacije, bogat Prančevićev opus znanstvenih članaka, ali i kataloga izložbi, pokazuje kako je od svih dosadašnjih istraživača Meštrovićeve umjetnosti on najšire znanstveno valorizirao različite aspekte njegova rada u hrvatskim, ali i inozemnim znanstvenim publikacijama na stranim jezicima. Važnost njegova doprinosa pokazuje i činjenica da upravo njegov tekst čini središnju analizu Meštrovićevih djela i u posljednjem izdanju kataloga stalnog postava Meštrovićeve galerije u Splitu. Široki spektar Prančevićevih interesa dijelom slijedi i Barbara Vujanović, koja također pokriva širok spektar Meštrovićeva života i djelovanja. U njen opus, gledajući samo veća izdanja monografskog tipa, spada literatura koja istražuje Meštrovićevu arhitekturu, spomenike i skulpturu u Zagrebu, njegov odnos s Češkom i Česima, a zajedno s Daliborom Prančevićem i Zoranom Jurić Šabić, višom kustosicom Galerije Meštrović u Splitu, potpisuje obimni katalog izložbe *Skulptura i nagost. Tjelesnost i erotika u djelima Ivana Meštrovića*.²⁸ Pored toga, njeni znanstveni članci bave se proučavanjem elemenata klasične umjetnosti u Meštrovićevu kiparstvu, kojim su se drugi autori dosad manje bavili.²⁹

Nadalje, sakralnim dijelom Meštrovićeva opusa se, osim Dalibora Prančevića, u svojim recentnim publikacijama bavi Zorana Jurić Šabić, dok pojedine dijelove obrađuje Maja Šeparović Palada.³⁰ Religija ili bo-

- 28 Barbara Vujanović, *Meštrovićev znak u Zagrebu* (Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2017); Barbara Vujanović et al., *Ivan Meštrović i Česi: primjeri hrvatsko-češke kulturne i političke uzajamnosti* (Split: Muzeji Ivana Meštrovića, Atelijer Meštrović; Zagreb: Hrvatsko-češko društvo, 2018); Barbara Vujanović, *Meštrovićev znak u Zagrebu – arhitektura: 80 godina Meštrovićeva paviljona* (Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2019); Zorana Jurić Šabić i Barbara Vujanović, *Skulptura i nagost. Tjelesnost i erotika u djelima Ivana Meštrovića* (Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2016); Barbara Vujanović, *Ivan Meštrović – portreti suvremenika i suvremenika – univerzumi osobnih susreta i društvenih isprepletenosti* (Križevci: Gradski muzej Križevci; Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2021). *Nota bene*, poput Vujanovićina *Znaka u Zagrebu*, Zorana Jurić Šabić obradila je Meštrovićevu ostavštinu, skulpture i spomenike u Splitu: Zorana Jurić Šabić, *Meštrovićev znak u Splitu* (Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2016).
- 29 Barbara Vujanović, „Elementi klasičnoga i njihovo variranje od negacije do apropijacije u kiparskom opusu Ivana Meštrovića: studentsko – zagrebačko razdoblje,“ *Adrias*, br. 18 (2012): 233–247, <https://hrcak.srce.hr/99698>; Barbara Vujanović, „Derivacija klasičnih modela u modernoj umjetnosti: primjeri monumentalizma u spomeničkoj plastici Ivana Meštrovića,“ *Adrias*, br. 21 (2015): 153–170, <https://hrcak.srce.hr/149989>.
- 30 Zorana Jurić Šabić, *Dekodiranje Meštrovića: ikonološka studija skica za dekoraciju kupole Crkve Presvetog Otkupitelja u Otavicama* (Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2015); Zorana Jurić Šabić, *Ivan Meštrović: povijest Isusa iz Nazareta u drvu: Crkvice Svetoga Križa, Meštrovićeve*

lje rečeno duhovnost i potraga za vječnim bili su vrlo važni za samog umjetnika te je između ostaloga i sam objavio mali traktat, tj. članak o religioznoj umjetnosti.³¹

Pored tih publikacija, česte su bile manje i veće izložbe Meštrovićeve umjetnosti, ponekad u komparaciji s drugim kiparima, te su ih pratili katalogi.³² Osim toga, različiti autori bavili su se i drugim temama pored spomenutih.³³ Tu je važno istaknuti prijašnje kustosice Atelijera Meštrović u Zagrebu, Vesnu Barbić i Ljiljanu Čerinu.³⁴ Iznimno je važan doprinos

Crikvine–Kaštilac, Split (Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2017); Zorana Jurić Šabić, *Meštrović: otisci duše: religiozna umjetnost Ivan Meštrovića: Arheološki muzej Istre – Muzejsko galerijski prostor Sveta srca Pula, 7. svibnja – 27. listopada 2019* (Pula: Arheološki muzej Istre; Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2019); Zorana Jurić Šabić, *Crkva Presvetog Otkupitelja: Ivan Meštrović u zavičajnom kontekstu* (Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2020); Maja Šeparović Palada, *Meštrovićeve Crikvine* (Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2012); Maja Šeparović Palada, *Rimska Pieta: priče iz Galerije Meštrović* (Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2017).

- 31 Ivan Meštrović, „On religious art,“ *Journal of Croatian Studies*, XXIV (1983), <http://www.studiacroatia.org/jcs/24/2402.htm>.
- 32 Kao najvažniji izložbeni projekt može se izdvojiti onaj koji je komparirao umjetnost Ivana Meštrovića i umjetnost Augustea Rodina, u Parizu i Zagrebu: Krstulović, Chevillot i Čerina, *Ivan Meštrović chez Rodin: l'expression croate*; Sophie Biass-Fabiani et al., *Rodin u Meštrovićevu Zagrebu: Rodin in Meštrović's Zagreb (Umjetnički paviljon u Zagrebu)*, 5. 5. – 20. 9. 2015. (Zagreb, Split: Umjetnički paviljon, Muzeji Ivana Meštrovića, 2015).
- 33 Božo Majstorović i Guido Quien istražili su i prezentirali ratna stradanja crkve Presvetog Otkupitelja, mauzoleja obitelji Meštrović u Otavicama: Božo Majstorović i Guido Quien, *Tragovi nasilja* (Split: Fundacija Ivana Meštrovića, 1996). Norka Machiedo Mladinić obrađuje preko dvjesto pisama Ivana i Olge Meštrović te Ive Tartaglie iz različitih faza njihovih života. Pisma obuhvaćaju teme politike, kulture i umjetnosti; Norka Machiedo Mladinić, *Prijatelji. Dopisivanje Ivana Meštrovića s Ivom Tartagliom u razdoblju od 1905. do 1947. godine* (Split: Književni krug, 2015). Nadalje, Ivan Mirnik izdaje *Američke medalje Ivana Meštrovića* (Zagreb: Arheološki muzej u Zagrebu; Fundacija Ivana Meštrovića, 2003). Dio autora posebno se bavio Meštrovićevim crtežima: Božo Majstorović i Guido Quien, *Ivan Meštrović, studije akta, crteži i skulpture* (Split: Fundacija Ivana Meštrovića, 1995); Dalibor Prančević, *Crteži Ivana Meštrovića iz fundusa Galerije Meštrović* (Zagreb: Fundacija Ivana Meštrovića, 2004); Sandra Kurnik Zupanić, ur., *Ivan Meštrović: risbe in publikacije* (Maribor: Univerzitetna knjižnica, 2008).
- 34 Vesna Barbić, *Meštrović: Drniš, Otavice* (Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1983); Vesna Barbić, „Radovi Ivana Meštrovića u zbirci Karla Wittgensteina u Beču,“ *Muzeologija*, br. 36, (1999): 104–110, <https://hrcak.srce.hr/87695>; Ljiljana Čerina i Lida Roje Depolo, *Ivan Meštrović*

Maje Šeparović Palade približavanju umjetnosti Ivana Meštrovića posebno ranjivim skupinama društva putem njenih projekata i publikacija.³⁵

Zaključak

Ovaj pregled svakako ne pokriva sve hrvatske i inozemne autore i publikacije koje se odnose na život i umjetnost Ivana Meštrovića, no ukazuje na možda najvažnija izdanja i fokus koji su stavila na određeni dio njegove umjetnosti. Rad kao takav ne predstavlja Meštrovićeve znanstvenu ili popularnu bibliografiju, nego ocrtava tijek pisanja o umjetniku od prve Čurčinove monografije iz 1919. godine. Pokazano je kako su već tada ostvarene ambiciozne valorizacije Meštrovićeve umjetnosti, unatoč klišeju o skromnom *giottovskom* podrijetlu. S druge strane vidljivo je da su opsežne znanstvene analize proveli hrvatski znanstvenici počevši od prvih većih izdanja Duška Kečkemeta, s posebnim naglaskom na radove Irene Kraševac i Dalibora Prančevića te kustosa koji djeluju u kontekstu Muzeja Ivana Meštrovića. Za razliku od početnih izdanja, kao i velikog broja tekstova posvećenih Meštrovićevoj umjetnosti tijekom njegova života, koji su mahom bili opisnog karaktera bez prave znanstvene analize, radovi posljednjih autora predstavljaju najznačajnije dosege u dosadašnjoj analizi i interpretaciji umjetnosti Ivana Meštrovića.

Gospa od Andela – Mauzolej obitelji Račić, Cavtat 1920.–1922. (Zagreb: Muzeji Ivana Meštrovića; Gliptoteka HAZU, 2008); Ljiljana Čerina, *Zahvalimo njoj* (Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2013); Morana Čale i Ljiljana Čerina, *Ivan Meštrović: likovi i prizori Danteova Pakla: ilustracije i interpretacije* (Zagreb: Fundacija Ivana Meštrovića, 2004). Nastavno na posljednji naslov, Dalibor Prančević također se bavio Meštrovićevim djelima koja se referiraju na Danteov *Pakao*: Dalibor Prančević, „Djela Ivana Meštrovića inspirirana Danteovim Paklom,“ *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, br. 27 (2003): 241-254, <https://hrcak.srce.hr/224206>.

- 35 Prvenstveno se radi o tzv. lako razumljivim knjigama: Maja Šeparović Palada, *Ivan Meštrović* (Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2017); Maja Šeparović Palada, *Ivan Meštrović – bojanka* (Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2018); Maja Šeparović Palada, *Ivan Meštrović u Splitu* (Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2019).

Popis literature

- Adamec, Ana. *Meštrović*. Zagreb: JAZU Gliptoteka, 1983.
- Agard, Walter. „Ivan Mestrovic.“ *The North American Review* 218, br. 816 (1923): 678–685. <https://dbcs.rutgers.edu/all-scholars/8499-agard-walter-raymond>
- Barbić, Vesna. *Ivan Meštrović 1883–1962*. Prag: Narodna galerija, 1970.
- Barbić, Vesna. *Meštrović*. Zagreb: Galerije grada Zagreba, Atelijer Meštrović, 1973.
- Barbić, Vesna. *Meštrović: Drniš, Otavice*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1983.
- Barbić, Vesna. „Ivan Meštrović u Rimu – Zbirka Signorelli.“ Rad JAZU, knj. 416, Razred za likovne umjetnosti, knj. XII. Zagreb: JAZU, 1985.
- Barbić, Vesna. „Radovi Ivana Meštrovića u zbirci Karla Wittgensteina u Beču.“ *Muzeologija*, br. 36 (1999): str. 104–110. <https://hrcak.srce.hr/87695>
- Barbić, Vesna i Cécile Goldscheider. *Ivan Meštrović / Musée Rodin*. Pariz: Musée Rodin, 1969.
- Vesna Barbić et. al., *Spomen galerija Ivana Meštrovića u Vrpolju*. Vrpolje: s. n., 1972.
- Berglund, Evelina et al. *Meštrović i Milles / Meštrović och Milles : Muzeji Ivana Meštrovića, Atelijer Meštrović Zagreb, 16. travnja – 16. lipnja 2013*. Zagreb: Muzeji Ivana Meštrovića, 2013.
- Biass-Fabiani, Sophie et al. *Rodin u Meštrovićeveu Zagrebu / Rodin in Meštrović's Zagreb (Umjetnički paviljon u Zagrebu)*, 5. 5. – 20. 9. 2015. Zagreb, Split: Umjetnički paviljon, Muzeji Ivana Meštrovića, 2015.
- Blaikie-Murdoch, W. G. „The Development of Sculpture in Europe.“ *Arts & Decoration (1910–1918)* 6, br. 9 (1916): 423–47.
- Bulić, Vesna et al. *Galerija Meštrović: Vodič po stalnom postavu*. Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2016.
- Cevasco, George A. „Profile of Mestrovic.“ *Studies: An Irish Quarterly Review* 49, br. 193 (1960): 54–62. www.jstor.org/stable/30099115.
- Clegg, Elizabeth. „Meštrović, England and the Great War.“ *The Burlington Magazine* 144, br. 1197 (2002): 740–51.
- Collings, Ernest H. R. „Meštrović in England.“ U *Ivan Mestrovic: A Monograph (1919)*, uredio Milan Curcin, 48–54. London: Williams and Norgate. 1919.
- Curcin, Milan, ur.. *Ivan Mestrovic: A Monograph*. London: Williams and Norgate. 1919.
- Čale, Lada i Ljiljana Čerina. *Ivan Meštrović likovi i prizori Danteova Pakla: ilustracije i interpretacije*. Zagreb: Fundacija Ivana Meštrovića, 2004.
- Čerina, Ljiljana. *100 djela Ivana Meštrovića*. Zagreb: Muzeji Ivana Meštrovića, 2010.
- Čerina, Ljiljana. *Zahvalimo njoj*. Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2013.
- Čerina, Ljiljana, Guido Quien. *Atelijer Meštrović*. Zagreb: Fundacija Ivana Meštrovića, 2003.
- Čerina, Ljiljana i Lida Roje Depolo, *Ivan Meštrović: Gospa od Andela – Mauzolej obitelji Račić, Cavtat 1920.–1922*. Zagreb: Muzeji Ivana Meštrovića; Gliptoteka HAZU, 2008.
- Duplančić, Arsen. „Jedno Buličevo pismo o spomeniku Grguru Ninskome.“ *Croatia Christiana periodica* 10, br. 18 (1986): 47–56. <https://hrcak.srce.hr/99297>.
- Gagro, Božidar. *Meštrović*. Zagreb: Muzejski prostor, 1983.
- Grafly, Dorothy. „Meštrović and Milles.“ *The American Magazine of Art* 24, br. 5 (1932): 343–354.
- Grum, Željko. *Ivan Meštrović*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1969.
- Hammer Tomić, Dragica. *Jugoslavenstvo Ivana Meštrovića*. Zagreb: Srednja Europa, 2011.
- Ignjatović, Aleksandar. „Images of the Nation Foreseen: Ivan Meštrović's

- Vidovdan Temple and Primordial Yugoslavism." *Slavic Review* 73, br. 4, 2014, 828–858. www.jstor.org/stable/10.5612/slavicreview.73.4.828.
- Jevtović, Jevta. *Ivan Meštrović 1883–1962. Povodom stogodišnjice umjetničkog rođenja*. Beograd: Narodni muzej u Beogradu, 1983.
 - Jurić Šabić, Zorana. *Dekodiranje Meštrovića: ikonološka studija skica za dekoraciju kupole Crkve Presvetog Otkupitelja u Otavicama*. Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2015.
 - Jurić Šabić, Zorana. *Meštrovićev znak u Splitu*. Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2016.
 - Jurić Šabić, Zorana. *Meštrović: otisci duše: religiozna umjetnost Ivana Meštrovića: Arheološki muzej Istre – Muzejsko galerijski prostor Sveta srca Pula, 17. svibnja – 27. listopada 2019*. Pula: Arheološki muzej Istre; Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2019.
 - Jurić Šabić, Zorana. *Crkva Presvetog Otkupitelja. Ivan Meštrović u zavičajnom kontekstu*. Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2020.
 - Jurić Šabić, Zorana. *Umjetnost kao molitva: Religiozna umjetnost Ivana Meštrovića 1914.–1918*. Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2020.
 - Jurić Šabić, Zorana, Dalibor Prančević i Barbara Vujanović. *Skulptura i nagost. Tjelesnost i erotika u djelima Ivana Meštrovića*. Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2016.
 - Jurić Šabić, Zorana i Maja Šeparović Palada. *Ivan Meštrović: povijest Isusa iz Nazareta u drvu*. Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2017.
 - Kadić, Ante. „A literary profile of Ivan Meštrović." *Journal of Croatian Studies* XXIV (1983). <http://www.studiacroatica.org/jcs/24/2407.htm>.
 - Kalauz, Ksenija. *Ivan Meštrović*. Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1976.
 - Karaman, Ljubo. *O Grguru Ninskom i Meštrovićevu spomeniku u Splitu*. Split: Hrvatsko staretinarsko društvo „Bihać", 1929.
 - Kečkemet, Duško. *Meštrović*. Beograd: Izdavački zavod Jugoslavija, 1962.
 - Kečkemet, Duško. *Jedini put da se bude umjetnik jest raditi*. Zagreb: Spektar; Ljubljana: ČGP Delo, 1970.
 - Kečkemet, Duško. *Katalog Galerije Meštrović*. Split: Galerija Meštrović, 1983.
 - Kečkemet, Duško. *Ivan Meštrović*. Beograd: Nolit, 1983.
 - Kečkemet, Duško. *Ivan Meštrović: crteži*. U *Meštrović*, uredio Zvonko Maković. Odbor za obilježavanje 100. obljetnice rođenja Ivana Meštrovića (1883–1983); Vrpolje: Spomen galerija Ivana Meštrovića Vrpolje; Slavonski Brod: RO „Zrinski"; Čakovec: TIZ Čakovec, 1983.
 - Kečkemet, Duško. *Život Ivana Meštrovića (1883. – 1962. – 2002.)*. Zagreb: Školska knjiga, 2009.
 - Kečkemet, Duško i Josip Smrkinić. *Ivan Meštrović – Kaštelet*. Split: Galerija Meštrović, 1969.
 - Kečkemet, Duško. *Dani Ivana Meštrovića: skulptura i sentimentalno-umjetnički putopis-put u Italiju / I giorni di Ivan Meštrović: scultura ed itinerario artistico-sentimentale viaggio in Italia*. Rim: Università degli studi di Roma La Sapienza, 2000.
 - Kraševac, Irena. *Ivan Meštrović i secesija: Beč – München – Prag, 1900. – 1910*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti; Fundacija Ivana Meštrovića, 2002.
 - Krstulović, Andro, Catherine Chevillot i Ljiljana Čerina. *Ivan Meštrović chez Rodin: l'expression croate: (exposition, Paris, Musée Rodin, 18 septembre 2012 – 6 janvier 2013)*. Pariz: N. Chaudun, Musée Rodin, 2012.
 - Kurnik Zupanić, Sandra, ur. *Ivan Meštrović: risbe in publikacije*, Maribor: Univerzitetna knjižnica, 2008.
 - Lavery, John. „To Introduce Ivan Meštrović." U *Ivan Mestrovic: A Monograph (1919)*, uredio Milan Curcin, xiii-xiv. London: Williams and Norgate, 1919.
 - Machiedo Mladinić, Norka. *Prijatelj. Dopisivanje Ivana Meštrovića s Ivom Tartagliom u razdoblju od 1905. do 1947. godine*. Split: Književni krug, 2015.
 - Majstorović, Božo i Guido Quien, *Ivan Meštrović, studije akta, crteži i skul-*

- pture*. Split: Fundacija Ivana Meštrovića, 1995.
- Majstorović, Božo i Guido Quien, *Tragovi naslija*. Split: Fundacija Ivana Meštrovića, 1996.
 - Maković, Zvonko, ur. *Meštrović*. Vrpolje: Spomen galerija Ivana Meštrovića Vrpolje; Slavonski Brod: RO „Zrinski"; Čakovec: TIZ Čakovec, 1983.
 - Meštrović, Ivan. *Dennoch will ich hoffen... Ein Weihnachtsgespräch*. Zürich: Rascher Verlag, 1945.
 - Meštrović, Ivan. „On religious art." *Journal of Croatian Studies*, XXIV (1983). <http://www.studiacroatica.org/jcs/24/2402.htm>.
 - Meštrović, Ivan. *Uspomene na političke ljude i događaje*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1993.
 - Meštrović, Ivan. *Vatra i opeklina*. Zagreb: Dora Krupićeva, 1998.
 - Meštrović, Ivan. *Razgovori s Michelangelom*. Zagreb: Školska knjiga, 2007.
 - Meštrović, Ivan. *Michelangelo, eseji umjetnika o umjetniku*. Zagreb: Školska knjiga, 2010.
 - Meštrović, Maria. *The Making of a Master*. London: Stacey International, 2008.
 - Meštrović, Matthew. „Meštrović's American Experience." *Journal of Croatian Studies*, XXIV (1983). <http://www.studiacroatica.org/jcs/24/2411.htm>.
 - Meštrović, Stjepan Gabriel. *Srce od kamena*. Zagreb: Mozaik knjiga, 2007.
 - Milačić, Karmen, ur. *Talijanska pisma Ivanu Meštroviću 1911–1921*. Zagreb: Globus, 1987.
 - Mirnik, Ivan. *Američke medalje Ivana Meštrovića*. Zagreb: Arheološki muzej u Zagrebu i Fundacija Ivana Meštrovića, 2003.
 - Mirth, Karlo. „Living from the clod of Croatian soil attached to his roots." *Journal of Croatian Studies*, XXIV (1983). <http://www.studiacroatica.org/jcs/24/2413.htm>.
 - Mulnix, Michael. „Meštrović in Vienna." *Journal of Croatian Studies*, XXIV (1983). <http://www.studiacroatica.org/jcs/24/2404.htm>.
 - Plazibat, Danica. *Od doma do muzeja*. Zagreb: Fundacija Ivana Meštrovića, 2004.
 - Plazibat, Danica. *Ivan Meštrović: tragovi u vremenu i prostoru*. Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2015.
 - Popović, Vladimir. *Ivan Meštrović 1883–1962*. Beograd: Narodni muzej Beograd, 1977.
 - Porter, Dean A. „New Observations on Ivan Meštrović." *Journal of Croatian Studies*, XXIV (1983). <http://www.studiacroatica.org/jcs/24/2406.htm>.
 - Porter, Dean A. „Ivan Mestrovic: The Current State of Criticism." *The Courier* 19, br. 2 (1984): 17–28. <https://surface.syr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1169&context=libassoc>.
 - Porter, Dean A. i James Flanigan. *Ivan Meštrović 1883–1962*. South Bend: The Snite Museum of Art, University of Notre Dame, 1983.
 - Prančević, Dalibor. „Djela Ivana Meštrovića inspirirana Danteovim Paklom." *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, br. 27 (2003): 241–254. <https://hr-cak.srce.hr/224206>.
 - Prančević, Dalibor. *Crteži Ivana Meštrovića iz fundusa Galerije Meštrović*. Zagreb: Fundacija Ivana Meštrovića, 2004.
 - Prančević, Dalibor. „Prilog povijesti gradnje vile Meštrović u Splitu." U *Kultura ladanja*, uredila Nada Grujić. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti; Filozofski fakultet, 2006.
 - Prančević, Dalibor. *Ivan Meštrović i kultura modernizma: ekspresionizam i art déco*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta; Muzeji Ivana Meštrovića, 2017.
 - Quien, Guido et al. *Galerija Meštrović – katalog stalnog postava*. Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2018.
 - Schmeckebier, Laurence. „Meštrović as a sculptor in America." *Journal of Croatian Studies*, XXIV (1983). <http://www.studiacroatica.org/jcs/24/2405.htm>.
 - Smrkinić, Josip i Duško Kečkemet. *Katalog Galerije Meštrović*. Split: Gale-

- rija Meštrović; SIZ za kulturu općine Split; Turistcomerc, 1978.
- Susovski, Marijan et al., *Meštrović*. Milano: Vangelista, 1987.
 - Šeparović, Maja. „Pregled djelovanja galerije Meštrović.“ *Kulturna baština*, br. 34 (2007): 295–308.
 - Šeparović Palada, Maja. *Meštrovićeve Crikvine*. Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2012.
 - Šeparović Palada, Maja. *Ivan Meštrović: spomenik Grguru Ninskom u Splitu*. Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2016.
 - Šeparović Palada, Maja. *Rimska Pietà: priče iz Galerije Meštrović*. Split: MIM, 2017.
 - Šeparović Palada, Maja. *Ivan Meštrović*. Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2017.
 - Šeparović Palada, Maja. *Ivan Meštrović – bojanka*, MIM, 2018.
 - Šeparović Palada, Maja. *Ivan Meštrović u Splitu*. Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2019.
 - Šeper, Bruno. „Ivan Meštrović u privatnim zbirkama.“ Zagreb: Muzejski prostor, 1983.
 - Tatham, David. „Ivan Mestrovic in Syracuse, 1947–1955.“ *The Courier*, br. 32 (1997): 5–24. <https://surface.syr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1042&context=libassoc>.
 - Vojnović, Ivo. „Chords.“ U *Ivan Mestrovic: A Monograph (1919)*, uredio Milan Curcin, 25–29. London: Williams and Norgate, 2019.
 - Vujanović, Barbara. „Elementi klasičnoga i njihovo variranje od negacije do aproprijacije u kiparskom opusu Ivana Meštrovića: studentsko – zagrebačko razdoblje.“ *Adrias*, br. 18 (2012): 233–247. <https://hrcak.srce.hr/99698>.
 - Vujanović, Barbara. „Derivacija klasičnih modela u modernoj umjetnosti: primjeri monumentalizma u spomeničkoj plastici Ivana Meštrovića.“ *Adrias*, br. 21 (2015): 153–170. <https://hrcak.srce.hr/149989>.
 - Vujanović, Barbara. *Meštrovićev znak u Zagrebu*. Zagreb: Muzeji Ivana Meštrovića, 2017.
 - Vujanović, Barbara. *Meštrovićev znak u Zagrebu – arhitektura: 80 godina Meštrovićeva paviljona*. Zagreb: Muzeji Ivana Meštrovića, 2019.
 - Vujanović, Barbara et al. *Ivan Meštrović i Česi: primjeri hrvatsko-češke kulture i političke uzajamnosti*. Split: Muzeji Ivana Meštrovića; Zagreb: Ateljer Meštrović; Hrvatsko-češko društvo, 2018.
 - Vujanović, Barbara. *Ivan Meštrović – portreti suvremenica i suvremenika – univerzumi osobnih susreta i društvenih isprepletenosti*. Križevci: Gradski muzej Križevci, Split: Muzeji Ivana Meštrovića, 2021.
 - W. M. M. „The Ivan Mestrovic Exhibition.“ *The Bulletin of the Cleveland Museum of Art* 12, br. 9 (1925): 149–51.

Andelko Mihanović, dr. sc., povjesničar je umjetnosti, zaposlen kao viši stručni savjetnik konzervator za nepokretna kulturna dobra pri Ministarstvu kulture i medija RH, Konzervatorskom odjelu u Splitu. Doktorski studij Analize i upravljanja kulturnom baštinom završio je pri IMT School for Advanced Studies Lucca (It) i tijekom doktorskog studija usavršavao se na University College London (UK) i Paviljonu Sjedinjenih Američkih Država u Veneciji (It). Djeluje i kao likovni kritičar te kao vanjski suradnik predaje na Filozofskom fakultetu i Umjetničkoj akademiji Sveučilišta u Splitu.

Andelko Mihanović, PhD, is an art historian employed as a senior expert advisor/conservator for immovable cultural heritage at the Ministry of Culture and Media of the Republic of Croatia, Conservation Department

in Split. He has earned his doctoral degree in Analysis and Management of Cultural Heritage from the IMT School for Advanced Studies in Lucca. During his doctoral studies, he undertook specialized training at the University College London and the United States of America Pavilion in Venice. He is active as an art critic and teaches as an external associate at the Faculty of Humanities and Social Sciences, Academy of Fine Arts, University of Split.

History of Art History in Croatia: A Case Study of Ivan Meštrović

A contribution to the insight into the development of art history in Croatia can be achieved in part by looking into the history of writings about the art of Ivan Meštrović. Since the early twentieth century, when the first studies were written, Meštrović's art has been the subject of analysis not only by art historians, but also by scholars from various other disciplines. This paper examines selected studies produced over the past century in Croatia and internationally, drawing upon archival materials housed in the library of the Meštrović Gallery in Split. This public institution, serving as the seat of the Ivan Meštrović Museums, oversees Meštrović's legacy, including the gallery itself, as well as other significant sites such as Crikvine – the kaštelet, the Church of the Holy Cross in Split, the Meštrović family mausoleum or church of the Holy Redeemer in Ružić (Otavice) near Drniš, and the Meštrović Atelier in Zagreb. This paper offers a brief overview of the diverse writings about Meštrović's life and art produced in different time periods. It is not intended as a comprehensive bibliography of Meštrović's work, but aims at providing an insight into the history of research and analysis of the artist's oeuvre, highlighting the focal points of scholarly enquiry in different historical periods.